

KISEBBSÉGI JOG

A non-refoulement elvének újraértelmezése a nemzetközi jogban?

Messineo, Francesco: *Non-Refoulement Obligations in Public International Law: Towards a New Protection Status?* In: Satvinder S. Juss (ed.): *The Ashgate Research Companion to Migration Law, Theory and Policy*. Ashgate, 2013. 129-155.

A non-refoulement elve nemzetközi jogi alakulásáról szóló tanulmány szerzője, Francesco Messineo, az egyesült királyságbeli Kent Egyetem jogi karának oktatója. Az írás az Ashgate kiadó *The Ashgate Research Companion to Migration Law, Theory and Policy* című tanulmánykötetben jelent meg *Non-refoulement Obligations in Public International Law: Towards a New Protection Status?* címmel.¹A szerző a kiutasítás és visszaküldés (non-refoulement²) tilalmából fakadó kötelezettségeket elemzi két viszonylatban. A tanulmány első részében az elvet előíró nemzetközi jogi jogforrásokat veszi számba, majd a második részben *de lege ferenda* megközelítésben arra keresi a választ, hogy lehetséges-e az elv olyan újraértelmezése, amely lehetővé tenné az általa előírt állami kötelezettségek bővítését.

A hatályos nemzetközi jogot elemezve kettéválasztja a menekültekre vonatkozó kiutasítás tilalmát olyan területekre, ahol üldöztetés érheti őket, valamint a mindenkire, bármely személyekre vonatkozó kiutasítást olyan területekre, ahol fennáll a megalázó bánásmód vagy alapjogok súlyos megsértésének a veszélye.

Az első esetkörben az üldöztetés előli nemzetközi védelmen van a hangsúly. Számos nemzetközi egyezmény tartalmaz ilyen kikötéseket.

Ezek közül a Genfi egyezmény a legjelentősebb, amely 33. cikkének első bekezdése attól függetlenül tiltja a kiutasítást, hogy az állam elismerje-e az adott személyt menekültként vagy sem, vagyis a tilalom hatálya a menedékkérőkre is kiterjed. Az egyezmény kivételként a kizárás intézményét tartalmazza, amely azon helyzetekre vonatkozik, amikor az adott személy érdemtelen a státusz elnyerésére, de a szerző rámutat arra, hogy a 33. cikk második bekezdése alapján azok a személyek kiutasíthatók, akik ugyan az egyezmény értelmében menekültnek minősülnek, de alaposan feltehető róluk, hogy veszélyeztetik a befogadó ország biztonságát. A szerző a megszűnés eseteire nem tér ki. A 33. cikk ezen kívül felöleli a közvetlen kiutasítást is, vagyis amikor olyan államba „helyezik át” a személyt, amely valószínűleg kiutasítaná vagy visszaküldené.

A kiutasítás tilalmának másik estköre minden személyre kiterjed, akit olyan területekre utasítanak ki, ahol kínzásnak vagy embertelen, megalázó bánásmódnak lenne kitéve, vagy alapvető emberi jogait sértenék meg. Erre az esetkörre jó példa a Kínzás elleni egyezmény (1984) 3. cikke, amely kivételt nem ismerő szabály, de csak a kínzás esetkörét fedi. Az embertelen vagy megalázó bánásmódra már nem terjed ki. Más emberi jogi egyezmények, például a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (PPJN) és az Európai emberi jogi egyezmény (EEJE) tágabb esetkörrel ölelnek fel, habár *expressis verbis* nem tartalmazzák a kiutasítás tilalmát. Az EJE-t alkalmazó strasbourgi emberi jogi bíróság ítélkezési gyakorlatában mérföldkőnek számít a Soering-ügy. A bíróság az egyezménynek a kínzás tilalmát kimondó 3. cikke alapján megállapította, hogy amennyiben fennáll annak tényleges veszélye, hogy kiutasítás esetén az adott személy kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak, vagy büntetésnek lesz kitéve, az eljárás alá vont állam felelőssége fennáll, mert a kiutasított személy által elszenvedett jogsérelmek az őt kiutasító állam cselekedetének közvetlen következményének tudhatók be. A strasbourgi emberi jogi bíróság értelmezésében tehát az egyezmény 3. cikke abszolút, kivételt nem ismerő tilalmat tartalmaz a kiutasítás esetére a tág értelemben vett rossz bánásmód veszélyének kitétt személyekkel esetében.

¹ Letöltve: <http://ssrn.com/abstract=1802800>, letöltés ideje: 2013. november 12.

² A non-refoulement elvét a Genfi egyezmény magyar változata kiutasítás vagy visszaküldés tilalmának fordítja, a továbbiakban a kiutasítás kifejezést használom.

A tanulmány második részében a szerző a nemzetközi szokásjogot, mint a menekültügyi jogforrást vizsgálja ugyanolyan kettős megközelítésen, mint a korábban bemutatott szerződési jogforrásokat.

A neves, menekültjoggal foglalkozó nemzetközi jogászok közt is vita folyik arról, hogy a non-refoulement elve általános gyakorlatnak minősül-e a Nemzetközi Bíróság Statútumnak 38. cikke értelmében. A szerző – a kisebbségi álláspontot is ismertetve és cáfolva – azon többségi állásponttal ért egyet, amely szerint a kiutasítás tilalma szokásjoggá vált, ugyanakkor még nem emelkedett a jus cogens szintjére.

Emberi jogi nézőpontból a kínzás és megalázó bánásmód tilalmát kimondó rendelkezések olyanok, amelyek alapján megállapítható, hogy a non-refoulement szokásjoggá vált. Itt két érvelési vonalat vázol a szerző. Az első, hogy a Kínzás elleni egyezmény 3. cikke – a Genfi egyezmény 33. cikkéhez hasonlóan – szokásjoggá vált. Ebben a tekintetben azonban problematikus lehet annak elfogadása, hogy létezik elégséges mértékű egybevágó állami gyakorlat, amely alapján megállapítható lenne, hogy az államok elfogadták a szabályt nemzetközileg kötelező szokásjogként. Az érv hátránya, hogy a non-refoulement elve csak a kínzás esetét fedi le, az embertelen és megalázó bánásmód kívül esik a hatályán.

Sokkal meggyőzőbb a másik érvelési vonal, miszerint a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma strukturálisan magában foglalja a non-refoulement elvét, olyan módon, ahogy azt az Emberi Jogi Bizottság értelmezi a PPJN 7. cikke alapján, illetve a strasbourgi emberi jogi bíróság a Soering-ügyben tette. Lauterpacht és Bethlehem érvelésére hivatkozva, ugyanis ebben az esetben elegendő, ha azt bizonyítjuk, hogy a kínzás, illetve az embertelen és megalázó bánásmód nemzetközi szokásjoggá vált. Ebből automatikusan következik, hogy a non-refoulement is az.

A tanulmány záró részében a szerző *de lege ferenda* elemzi a non-refoulement elve által biztosított védelmet, amelyet – meglátása szerint – az államok gyakran túl szűken értelmeznek. Példaként az Ahmed-ügyet idézi, amelyben a strasbourgi emberi jogi bíróság megtiltotta Ausztriának egy szomáliai állampolgár kiutasítását. Ausztria eleget tett az ítéletnek, ugyanakkor megvonta a menekülttől a tartózkodási és munkaengedélyét, ezzel ellehetetlenítette megélhetését, aminek követ-

keztében öngyilkosságot követett el. A szerző előrelépésként ítéli meg az EU Kvalifikációs irányelve által a „kiegészítő védelmi státusz” bevezetését a menekülti státusz mellé. Az EU által létrehozott új státuszt „Soering-hatás”-ként írja le (Soering effect), amely alapján a kiutasítás tilalmából fakadó kötelezettségek meghaladják a Genfi egyezményben foglaltakat és az EU-tagállamok elfogadták, hogy a tilalom bizonyos gazdasági és szociális jog biztosítását is magában foglalja. Összegezve: a legújabb fejlemények (pl. a M. S. S. v. Belgium-ügy, amelyet a tanulmány nem részletez) abba az irányba mutatnak, hogy európai értelmezésében a non-refoulement elve az államhatáron belüli tartózkodás túrésén túlmutató kötelezettségeket is tartalmaz. Ez pedig az elvnek egy új, nemzetközi védelmi státuszként való elismeréséhez vezethet.

Varga Péter